

ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА КРИМИНАЛИСТИЧКИХ РАДЊИ И МЈЕРА

УДК: 343.123.1	DOI: 10.7251/BPGBL1215295M	Стручни рад
----------------	----------------------------	-------------

Александар Миладиновић*

Апстракт: Диференцијација криминалистичких радњи и мјера у стручној криминалистичкој, а поготово у кривичнопроцесној литератури није на завидном нивоу, што свакако има и одређене практичне импликације. Практични проблеми наведеног се најчешће конкретизују приликом перцепције криминалистичке информације, до које се дошло примјеном одређених оперативно-тактичких радњи и мјера, као доказне информације, односно доказа у формалном, кривичнопроцесном смислу, иако он није обезбјеђени истражним радњама. Наведеном изостанку теоријског елаборирања проблема, треба додати и терминолошку неуједначеност криминалистичких радњи и мјера, што уноси додатну забуну у актуелну криминалистичку праксу. Услед наведеног, у раду се настоје диференцирати криминалистичке радње и мјере традиционалном подјелом на оперативно-тактичке радње и мјере и на истражне радње, уз навођење и одређених диференцирајућих карактеристика.

Кључне ријечи: криминалистичке радње и мјере, оперативно-тактичке радње и мјере, истражне радње, доказ, криминалистичка информација, доказна информација.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У свакодневном вршењу кривичне, али и других функција полиције, полицијски органи врше многобројне радње и мјере. Када је у питању кривична функција полиције, која се реализује кроз криминалистичку контролу и криминалистичку обраду, све те активности можемо посматрати као оперативне и доказне, те се тако и радње и мјере које се реализују у оквиру тих активности традиционално посматрају као оперативно-тактичке радње и мјере и истражне радње. Другим ријечима, све активности које полиција има по криминалитету могу да се подведу под оперативно-тактичке радње и мјере и истражне радње.

* *Висока школа унутрашњих послова, Универзитет у Бањој Луци; email: aaleksandarbl@yahoo.com.*

Критериј диференцијације криминалистичких активности полиције у оквиру спречавања и сузбијања криминалитета на оперативнотактичке радње и мјере и истражне радње јесте вишеструк: фаза кривичног поступка у оквиру којег се предузимају, овлашћење за предузимање, циљ предузимања, нормативна регулисаност и одређеност, кривичнопроцесни (доказни) значај...

Иако је ово традиционална подјела криминалистичких активности, она није заузела веће мјесто у криминалистичкој теорији и литератури, већ се диференцијација ове двије групације криминалистичких активности посматра као подразумевана. То, наравно, има и практичне импликације приликом планирања и предузимања ових радњи и мјера, усљед чега је неопходно диференцирати и нормативно, процесно, криминалистички, организационо и функционално одредити садржај, процедуру и домете конкретних групација ових криминалистичких активности.

У том контексту, најопштије посматрајући, криминалистичку активност бисмо могли посматрати као планирано, сврсисходно и циљано предузимање одређених криминалистичких средстава, метода, радњи и мјера у циљу спречавања или откривања конкретног кривичног дјела или извршиоца и у циљу прикупљања доказа релевантних за ефикасно вођење кривичног поступка за конкретно кривично дјело или конкретног извршиоца.

Надаље, у овом контексту, најопштије посматрајући криминалистичке радње и мјере, могли бисмо их одредити као све оне радње и мјере, односно активности које полиција и други органи кривичног гоњења сходно криминалистичкој науци и теорији, а у складу са законом и општим правним нормама, предузимају или у њима учествују у циљу откривања кривичног дјела и извршиоца, идентификације извршиоца, расвјетљавања и доказивања кривичног дјела и уопштено спречавања и сузбијања криминалитета. Из наведеног је видљиво да криминалистичке радње и мјере не предузима само полиција, већ могу и други субјекти кривичног поступка, али су оне везане примарно за полицију. Најважније карактеристике криминалистичких радњи и мјера јесу да је за њихово предузимање неопходно криминалистичко знање и да се оне предузимају као реакција на кривично дјело и на криминалитет, без обзира на то да ли се тај циљ посматра у формалним оквирима или у ширим, социјалним оквирима.

ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧКЕ РАДЊЕ И МЈЕРЕ

Свакако најучесталије активности полиције јесу радње и мјере које се у криминалистици традиционално називају оперативнотактичке радње и мјере.

Оперативно-тактичке радње и мјере су радње и мјере које полиција спроводи у вршењу свакодневних активности, не само у оквиру сузбијања кривичних дјела, већ и других негативних појава (асоцијалног понашања, прекршаја), као и у вршењу других послова и задатака из дјелокруга и надлежности полиције. Ове радње и мјере регулисане су, прије свега, Законом о полицијским службеницима и другим законима, као и низом подзаконских прописа. Такође, неке од ових мјера и радњи поменуте су и у ЗКП-у РС, с тим што нису детаљније разрађене, већ је полицији само дата могућност да их примјењује. Неке мјере и радње из ове групације нису уопште наведене у прописима, али проистичу из полицијског посла и сматрају се синонимом полицијске дјелатности. Циљ оперативно-тактичких мјера и радњи је превасходно превентивне природе (не само у превенцији кривичних дјела, већ свих облика асоцијалног понашања), али може имати и одређене репресивне аспекте (прикупљање криминалистички релевантних информација).

Под оперативно-тактичким радњама и мјерама се подразумева онај дио неформалних криминалистичких активности које полиција спроводи самоиницијативно у складу са општим правним начелима и са правилима криминалистике у циљу прикупљања одређених информација релевантних за спречавање и сузбијање криминалитета.

Оперативно-тактичке мјере и радње су активности које спадају у криминалистичке мјере и радње које, у складу са законским прописима и криминалистичким правилима, предузимају органи унутрашњих послова и други надлежни субјекти у циљу спречавања кривичних дјела, њиховог откривања и расвјетљавања, проналажења и лишења слободе учинилаца и обезбјеђења доказа (Кривокапић *et al.*, 2003: 115).

Криминалистичкотактичке радње и мјере називају се још и потражним или оперативно-тактичким радњама и мјерама и у ствари представљају оне радње и мјере које на основу овлашћења предузима полиција у преткривичном поступку, односно током криминалистичке контроле или криминалистичке обраде, с циљем спречавања извршења, односно откривања кривичног дјела и учиниоца, мада треба рећи да се током криминалистичке обраде могу предузимати и неке радње доказивања (Бошковић, Бошковић, 2007: 26).

Из наведеног је видљиво да аутори садржински слично перципирају ове радње и мјере, али им дају различите називе, односно ове радње и мјере различити аутори различито називају. Уколико додамо и називе који су заступљени у пракси, имамо конгломерат назива који се не могу посматрати као синоними, а што изазива забуну и у теоријском промишљању и продубљивању криминалистике, поготово хеуристичке и силогистичке криминалистике, а такође и у практичном криминалистичком поступању. Покушаћемо диференцирати појмовна одређења ових радњи и мјера која се могу срести у литератури и у пракси.

Поједини аутори ове мјере и радње називају криминалистичким, што је наравно тачно, међутим, проблем се појављује у томе што из наведеног произлази да истражне радње нису криминалистичке, односно ови аутори истражне радње не перципирају као криминалистичке већ као истражне односно кривичнопроцесне, запостављајући криминалистичку компоненту садржаја ових радњи. Другим ријечима, ове мјере и радње јесу криминалистичке, предузимају се у складу са криминалистичким правилима и предузимају их криминалистички органи, али и истражне радње такође садрже криминалистичку компоненту, јер се предузимају у складу са правилима криминалистике (увиђај је можда најбољи примјер за тако нешто). Уколико се томе дода и чињеница да и истражне радње најчешће предузимају полицијски органи, чини се да оперативно-тактичке радње и мјере није исправно називати (само) криминалистичким, јер су криминалистичке мјере и радње, поред оперативних, такође и истражне радње, што је јасно из чињенице да се предузимају у складу са криминалистичким правилима.

Оперативно-тактичке радње и мјере се називају и потражним мјерама. Ни за овај назив се не може рећи да је оправдан, поготово уколико се има у виду одређење потражне активности полиције и диференцијација потражне активности – потраге за лицима и стварима – потјере. У класичној криминалистичкој литератури се наводи да појам потраге није јединствено одређен у криминалистици. Потрага у ширем смислу те ријечи представља цјелину свих мјера које имају за циљ да открију извршиоца кривичног дјела и обезбиједи његово привођење кривичним санкцијама (Водинелић, 1996: 84). Из наведеног одређења потраге видљиво је да се она перципира у одређењу репресивне криминалистичке дјелатности полиције, односно као синоним за репресивну активност. У ужем смислу, под потрагом се подразумевају оне оперативно-тактичке мјере које служе за утврђивање извршиоца о чијој су личности познати извјесни подаци (није потребно да личност буде позната под именом) и његово хватање у циљу спровођења кривичног поступка. Надаље, даје се и одређење потражне дјелатности која се посматра као посебна активност органа унутрашњих послова којој је циљ проналазак непознатог боравишта или несталих ствари, као и прикупљање и пружање обавјештења о појединим околностима и стварима од важности за кривични поступак (Водинелић, 1996: 84). Потражну активност полиције као посебну криминалистичку активност садржински не треба поистовјећивати са потрагом за лицима и предметима за којима се трага, као полицијским овлашћењем. Поред различите нормативне регулисаности, потрага за лицима и предметима се односи на мјере и радње које се непосредно примјењују према лицима и предметима за којима се трага, усљед чега ова потрага представља само један сегмент мјера и радњи које обухвата потражна дјелатност.

Такође, потрагу за лицима и предметима не треба поистовјећивати ни са потјером, која би, у полицијским смислу, подразумијевала непосредно дистанционо кретање за лицем (осумњиченим) које бјежи у циљу његовог лишења слободе или са циљем предузимања другим полицијских мјера и радњи. Из овако посматране радње потјере, разумљиво је да би она могла да представља крајњу/крајње радње потраге за лицима, усљед чега се однос између потјере и потраге може посматрати као и однос између потраге за лицима и предметима и потражне дјелатности, при чему је појам потраге садржан у појму потражне дјелатности и чини само један његов дио (Иветић, Миладиновић, 2013: 260). Овим прегледом одређења и диференцијације потражне активности полиције, потраге за лицима и стварима и потјером види се неоснованост њиховог поистовјећивања с оперативно-тактичким радњама и мјерама. Наиме, потражна активност полиције (поготово уколико је посматрамо као класичну репресивну активност полиције као реакцију на кривично дјело) инкорпорира одређене оперативно-тактичке радње и мјере, али исто тако може да садржи одређене истражне радње (претресање). Потрага за лицима и стварима се најчешће реализује одређеним оперативно-тактичким радњама и мјерама и методама полиције, док потјера представља класичну полицијску фактичку активност. Резимирајући однос између термина потражне дјелатности полиције и оперативно-тактичких мјера и радњи, може се констатовати да се потражна активност реализује најчешће предузимањем само неких, најчешће одређених мјера и радњи оперативног карактера, али исто тако могу да се предузимају и одређене истражне радње, усљед чега се долази до закључка да је потражна активност репресивног аспекта, за разлику од оперативно-тактичких радњи и мјера које могу бити и превентивног карактера. Другим ријечима, однос између садржаја потражне дјелатности полиције и оперативно-тактичких радњи и мјера уопште није компатибилан садржински однос криминалистичке дјелатности, те се не може ни поистовјећивати, иако многе оперативно-тактичке радње и мјере чине суштину потражне активности полиције.

У контексту поменутог, треба навести и став у литератури који наводи да се опште оперативно-тактичке радње не могу поистовјећивати с потражним радњама, иако је то уобичајено. Разлог је, између осталог, недостатак законске дефиниције и неодређеност појма потражних радњи у теорији и непостојање прецизне границе између потражних и истражних радњи (Кривокапић, 1990: 114; Симоновић, Матијевић, 2007: 146).

У контексту наведених диференцијација, ради детаљнијег и потпунијег сагледавања терминолошког (а, самим тим, и садржинског) одређења оперативно-тактичких радњи и мјера, треба направити и осврт на одређење ових мјера и радњи као оперативних и/или тактичких.

Уколико подјелу криминалистике посматрамо кроз традиционалну трипартитну диобу, разумљиво је да се све криминалистичке радње и мјере (и оперативно-тактичке и истражне) изучавају (уопштено) у оквиру криминалистике тактике, усљед чега се одредница "тактичке" чини разумљивом. Спорније је одређење прве карактеристике у термину. Често се оперативно-тактичке радње и мјере називају (само) оперативним радњама (и мјерама) или оперативном активношћу. И један и други термин сматрамо неадекватним. Традиционално су се оперативним радњама и мјерама називала оперативно-тактичка и техничка средства и методи полиције и оперативне везе. Доношењем ЗКП 2003. године, садржај одређених оперативно-техничких средстава и метода полиције је нормиран као посебне истражне радње, чиме су ове мјере и радње добиле и процесну валидност, не изгубивши, наравно, ни оперативну. Изван кривично-процесне регулисаности, од некадашњих оперативно-техничких средстава и метода полиције остале су оперативне везе (уколико их не посматрамо садржински у оквиру посебне истражне радње коришћење информатора, јер су информатори само једна од врста оперативних веза). Криминалистички садржај мјера и радњи (посебних истражних радњи и оперативних веза) је предмет проучавања криминалистике оперативне (Бошковић, Матијевић, 2007). Ове мјере и радње се називају (само) оперативним мјерама и радњама, иако су неке од њих (као посебне истражне радње) прописане и као истражне радње, односно имају, поред оперативног, и доказни карактер. Оне чине суштину и садржај оперативног рада посматраног у ужем смислу (Матијевић, Митровић, 2011: 12). С друге стране, посматрајући оперативни рад у ширем смислу, долазимо до етимолошког основа термина оперативно-тактичких радњи и мјера, јер су оне управо оперативног карактера (Кривокапић, 2008: 53) и не исцрпљују се само у мјерама и радњама које су предмет проучавања криминалистике оперативне, већ подразумевају све оне криминалистичке мјере и радње оперативног карактера (што је предмет проучавања криминалистике тактике). Наравно, неке од ових мјера и радњи оперативног карактера имају изражену и криминалистичкотехничку компоненту (попут дактило-клопки), из чега би се могао извући и закључак да би ове мјере и радње оперативног карактера требало називати оперативно-тактичким и техничким мјерама и радњама (Максимовић *et al.*, 1998). Међутим, чињеница је да се и оне радње и мјере које у себи инкорпорирају и одређени садржај криминалистичке технике, предузимају у складу са уопштеним правилима криминалистике тактике, усљед чега се чини сувишним називати их и техничким радњама и мјерама (јер се то подразумева).

Набројати све оперативно-тактичке мјере и радње чини се немогућим, поготово уколико се има у виду да се у новије вријеме, захваљујући продору

науке у активности полиције, примјењују и нове методе, односно средства која, по свом садржају, такође представљају оперативно-тактичке радње и мјере полиције. Усљед тога, дати коначан списак оперативно-тактичких радњи и мјера се чини претенциозним (Иветић, Миладиновић, 2013: 103). Законом о кривичном поступку РС су поменуте само неке радње оперативног карактера, попут прикупљања потребних изјава од лица; позивања лица; прегледа превозних средстава, путника и пртљага; ограничења кретања на одређеном простору за вријеме потребно да се обави одређена радња; утврђивање идентитета лица и предмета; расписивање потраге за лицем и стварима за којима се трага; претраживање одређених објеката и просторија државних органа, јавних предузећа и установа и увид у одређену њихову документацију, задржавање на лицу мјеста, лишење слободе, фотографисање и дактилоскопирање осумњичених и других лица и јавно објављивање фотографије осумњичених. Поред ових наведених мјера и радњи, у ЗКП-у је наведено да полиција може предузети и “друге потребне мјере и радње”, на основу којих се може диференцирати основ за предузимањем других оперативно-тактичких радњи и мјера које нису наведене у ЗКП, као што су: прикупљање обавјештења обављањем информативних разговора, легитимисање, провјера и утврђивање идентитета, криминалистичка провјера, провјера алибија, разни облици ограничења слободе кретања (засједа, блокада, рација), употреба посебно дресираних паса, опсервација, праћење, постављање криминалистичких клопки, (појачани) надзор над одређеним објектима или лицима, коришћење “јавних извора”, коришћење полицијских извора, међу којима су најзначајније разне евиденције оперативног карактера. Поред ЗКП, Законом о полицијским службеницима РС су прописана полицијска овлашћења која предузета у криминалистичке сврхе и по криминалистичким правилима представљају оперативно-тактичке радње и мјере. Такође, и неки други закони прописују одређена овлашћења полиције која се могу перципирати као оперативно-тактичке радње и мјере.

ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ

Дјелатност суда при утврђивању чињеничног стања састоји се у утврђивању одлучних чињеница, како су се заиста одиграле у стварности, односно како постоје у стварности (конкретно чињенично стање) и

у закључивању да ли се тако утврђено чињенично стање подудара са апстрактним чињеничним стањем описаним у норми (апстрактно чињенично стање). Правна оцјена састоји се у оцјени да ли на утврђено чињенично стање треба примијенити у норми садржану санкцију. Утврђивање чињеничне ситуације постиже се предузимањем радњи доказивања (Симовић, Симовић, 2011: 199).

За разлику од оперативно-тактичких радњи и мјера, истражне радње су нормативни појам, јер су, као такве, поменуте и прописане и у ЗКП. Међутим, треба рећи да се у ЗКП, поред истражних радњи, као нормативног појма, помињу и радње доказивања, односно поглавље (глава) ЗКП у којим се наводе и нормирају истражне радње носи управо овај назив, а не назив истражне радње. Међутим, у ЗКП, мимо овог поглавља, углавном се помиње термин истражне радње. У литератури се овај термин, којим се мијења, односно уводи својеврсни термилошко-нормативни паралелизам у традиционални појам истражних радњи, критикује, мада се и у новијој литератури може примијетити овај паралелизам.

У ЗКП се више не користи термин истражне радње, на некада уобичајен начин, а уместо тога се употребљава израз радње доказивања, чији се нормативни садржај не излаже у оквиру одјељка о истрази, већ унутар општих одредаба, што се оправдава тиме да се оне односе како на истрагу, тако и на остале фазе поступка. Законодавац ипак у више наврата у осталом тексту ЗКП користи термин истражне радње. Радње доказивања представљају одређене кривичнопроцесне активности. Сам термин "радње доказивања" није сасвим коректан, јер се само неким од ових радњи врши доказивање, односно докази изводе, док се другим докази прикупљају, обезбјеђују, односно прибављају итд. Другим ријечима, ове кривичнопроцесне радње се на основу значаја који им даје ЗКП потпуније могу дефинисати као доказне радње, те тај термин има далеко више оправдања, од оног за који се, по свему судећи, прилично брзоплето определијелио законодавац (Шкулић, 2009: 195).

Радње за чије предузимање су стриктно одређени услови, начин њиховог вршења, права и дужности субјеката према којима се предузимају и начин њиховог биљежења, а које се могу презентовати у кривичном поступку и на којима се, под законом прописаним условима, може засновати пресуда јесу радње доказивања (Кесић, 2014: 49).

Радње доказивања (истражне радње) се често и у литератури поистовјеђују с доказним средствима. Наиме, доказним средствима се означавају начини или методе чијом примјеном суду кривичном поступку изводи доказе, односно стиче доказне закључке у погледу постојања или непостојања одређених кривичноправно или кривичнопроцесно релевантних чињеница, а то се у основи своди на предузимање одређених доказних радњи, и то не само оних које се у ЗКП утврђују

као радње доказивања, већ и других радњи којима се може остварити доказивање (Шкулић, 2009: 184). Доказно средство или доказна радња је процесна радња као систем кривичнопроцесно регулисаних средстава, начина и метода утврђивања и спознаје стварности која се користи ради откривања, фиксирања, асервирања, провјере, оцјене и коришћења доказних информација или доказа одређене врсте. Она сама по себи ништа не доказује, тј. индиферентна је према доказу (Модли *et al.*, 2008: 117). Доказна радња, односно доказно средство (како је називају процесуалисти), процесна је радња предузета у складу са Законом о кривичном поступку, и од стране по Закону овлашћеног субјекта, с циљем утврђивања доказне информације и њеним фиксирањем (Симоновић, Матијевић, 2007: 106).

Истражне радње (радње доказивања) су прописане искључиво Законом о кривичном поступку. Циљ истражних радњи је да се на прописан начин (уз закониту форму и садржај предузете радње) прикупе и обезбиједи докази неопходни и релевантни за вођење кривичног поступка. Такође, за разлику од оперативно-тактичких радњи и мјера, истражне радње су одређене у ЗКП-у, односно начин и услови примјене, форма и садржина сваке радње је детаљно прописана. Свако непоступање по прописаним правилима представља немогућност коришћења прикупљених доказа у кривичном поступку, а у одређеним ситуацијама и дисциплинску, па и кривичну одговорност полицијског службеника који је предузео радњу.

Суштина истражних радњи је да се њима прикупљају докази, прво у погледу да ли је извршено дјело кривично дјело, потом које је кривично дјело у питању, као и ко је извршилац наведеног кривичног дјела. Сви докази који указују на наведено морају се прикупити истражним радњама, и то само на начин који је прописан у ЗКП-у (Иветић, Миладиновић, 2013: 108).

ДИФЕРЕНЦИРАЈУЋЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧКИХ РАДЊИ И МЈЕРА И ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

Анализирањем одређења оперативно-тактичких радњи и мјера и истражних радњи, могу се примјетити одређене диференцирајуће карактеристике међу њима. То су нормативно термилошко (не) одређење и регулисаност законом, одређеност у ЗКП-у, циљ предузимања, процедура предузимања, документовање предузете радње, одобрење за предузимање радње, доказна вриједност предузете радње, односно резултата саме радње, фаза криминалистичке (и кривичнопроцесне) дјелатности у оквиру које се предузимају...

За разлику од истражних радњи, које су нормативни појам, у ЗКП се нигдје не помиње израз оперативно-тактичке радње и мјере, што је и разумљиво, јер оне нису нормативни, већ криминалистички термин. Наравно, то не значи да се садржајно ове радње и мјере не помињу у закону, па чак и у ЗКП, али сам израз се не помиње. У одређеним законским и подзаконским актима, оперативно-тактичке радње и мјере се различито називају. У ЗКП се не даје њихов назив, већ се даје преглед мјера и радњи које су полицијски службеници овлашћени да предузимају, уз навођење да могу, мимо тих мјера и радњи, предузимати и друге мјере и радње. Надаље, у Закону о полицијским службеницима даје се преглед полицијских овлашћења која углавном потпадају под садржај оперативно-тактичких радњи и мјера...

С друге стране, иако ЗКП не даје дефиницију истражних радњи, термин истражних радњи (или радњи доказивања) се помиње. Закон о кривичном поступку прописује истражне радње (које можемо назвати конвенционалним, општим или класичним истражним радњама) и посебне истражне радње. Ради елиминисања евентуалне забуне, треба поменути да су одређене активности полиције, које се садржински поклапају са истражним радњама, регулисане и неким другим законским или подзаконским прописима, међутим, оне не представљају истражне радње, већ неке друге радње (полицијска овлашћења). Примјер за наведено јесте привремено одузимање предмета које је ЗКП-ом прописано као истражна радња, а Законом о полицијским службеницима РС као полицијско овлашћење (Миладиновић, 2014а: 186).

У криминалистичком, а не у нормативном смислу, само неке оперативно-тактичке радње и мјере су поменуте у ЗКП-у, док их већина није ни поменута у овом закону, већ су регулисане неким другим законима. Штавише, одређене оперативно-тактичке радње и мјере уопште нису регулисане законом, већ интерним полицијским подзаконским прописима. Из овог не треба извучити погрешан закључак да је њихово предузимање, основ и начин предузимања препуштен слободној и дискреционој оцјени полиције или самог полицијског службеника. Напротив, без обзира на то што нису регулисане ЗКП-ом већ неким другим законом или уопште нису регулисане законом, већ подзаконским актом, то никако не значи да их полиција произвољно предузима, већ се приликом њиховог предузимања мора придржавати општих уставних начела, те се не смију кршити одредбе других закона (прије свега, одредбе кривичног законодавства), превасходно, не смију се ограничавати или угрожавати туђа права и слободе, мимо законом предвиђених изузетака, нити се смију кршити други закони и прописи.

Циљ предузимања оперативно-тактичких радњи и мјера може бити и превентивног и репресивног карактера, док је циљ реализације истражних радњи искључиво репресивног карактера. Циљ предузимања

оперативно-тактичких радњи и мјера репресивног карактера јесте прикупљање одређених криминалистички релевантних информација и сазнања о конкретном кривичном дјелу или о конкретној криминалној активности, мада се и приликом предузимања оперативних радњи и мјера превентивног карактера може доћи до одређених криминалистички релевантних информација и сазнања о припреманим, планираним или већ извршеним кривичним дјелима и о њиховим извршиоцима. С друге стране, искључиви циљ предузимања истражних радњи јесте прикупљање доказа релевантних за вођење конкретног кривичног поступка за конкретно кривично дјело. У овом случају, сам процес доказивања треба посматрати и кроз проналажење, идентификовање, фиксирање, документовање, изузимање, обезбјеђивање и извођење доказа, како прије главног претреса (у истрази), тако и на самом главном претресу (Шкулић, 2009).

Под детаљним прописивањем процедуре предузимања истражне радње подразумијева се одређење релевантних субјеката радње (ко је може предузети, ко мора бити присутан, а ко може бити присутан), основ предузимања, начин реализације, изузеци од устаљеног тока процедуре, права и обавезе субјеката, активности након реализоване радње... Процедура предузимања је детаљно прописана за већину истражних радњи у ЗКП-у. Класичан примјер за наведено јесте претресање, гдје је у ЗКП-у прописан основ претресања, субјекти претресања, начин реализације претресања, одређени изузеци од редовног начина претресања, права и обавезе лица које врши претресање, субјеката претресања, осумњиченог, власника објекта претресања, начин документовања радње... Слично је и са осталим истражним радњама. Као изузетак од детаљног прописивања процедуре предузимања истражне радње може се посматрати увиђај, што је и разумљиво уколико се има у виду природа ове истражне радње, околности у којима се предузима и њен криминалистички садржај. С друге стране, процедура предузимања оперативних радњи и мјера уопште није регулисана законским прописима, док је процедура предузимања само одређених оперативних радњи и мјера детаљније прописана подзаконским прописима, а за неке уопште није ни прописана. Могућност злоупотребе одређених оперативних радњи и мјера је свакако иницирала и потребу детаљнијег прописивања процедуре реализације тих мјера и радњи. Непридржавање тих прописа подразумијева дисциплинску, а у одређеним случајевима и кривичну одговорност полицијских службеника који су наредили или реализовали конкретну оперативну радњу или мјеру. Међутим, изостанак подзаконског интерног регулисања процедуре предузимања других оперативних радњи или мјера не треба релативизирано посматрати, те сматрати да оне подлијежу својеврсном волунтаристичком приступу приликом

њиховог планирања и реализације. Напротив, иако њихово предузимање и сама реализација нису регулисани нормативним актима (нпр.: криминалистичке клопке), оне се морају планирати и предузимати у складу са правилима криминалистике.

У актуелној криминалистичкој пракси поступања приликом предузимања криминалистичких радњи и мјера (и оперативно-тактичких и истражних), чињеница је да их углавном предузима полиција. Међутим, и овдје је евидентна подјела између оперативно-тактичких радњи и мјера и истражних радњи. Наиме, када је у питању диференцијација ових мјера на основу субјеката овлашћених за одобравање и предузимање ових мјера, евидентна је разлика. Оперативно-тактичке радње и мјере су у искључивој надлежности полицијских органа и полицијски службеници их предузимају самоиницијативно и по властитој процјени, наравно уколико су претходно испуњени одређени услови (прописани законом или подзаконским актима) или уколико су испуњени одређени услови које предвиђа криминалистичка наука. Предузимање конкретних оперативно-тактичких радњи и мјера полицији не може нико наредити, пошто су оне оперативног карактера и као такве у изворној надлежности полиције.

Различита је ситуација код субјеката надлежних за предузимање истражних радњи. Ова надлежност је подијељена између овлашћених службених лица, тужиоца и суда. Сходно нормативном оквиру, овлашћена службена лица су овлашћена на предузимање одређених истражних радњи, уз претходно испуњавање одређених услова или основа сумње, као и накнадно обавјештавање тужиоца о предузетим радњама. Међутим, обавјештавање тужиоца не представља основ за предузимање конкретне радње, већ је дужност обавјештавања потребна да тужилац сазнајно дјелује у оперативном, односно чињеничном дијелу предузимања радњи и мјера на прикупљању и обезбјеђивању доказа, података и обавјештења у односу на извршиоца и конкретно кривично дјело за које ће касније предузети правне радње гоњења. Из наведеног произлази да је предузимање одређених истражних радњи, под одређеним условима прописаним законом, службена законска дужност и директно – изворно овлашћење полиције (Шикман, 2012: 72).

Мимо наведених случајева, за које би се могло рећи да представљају изузетак у ЗКП-у али правило у практичном поступању полиције, поготово прије формалног почетка истраге, надлежност око предузимања, као и надлежност са наређивањем предузимања конкретних истражних радњи има тужилац (изузетно, и суд). Тужилац, као “менаџер истраге”, има овлашћење да сам предузима конкретне истражне радње или да овласти полицијске органе да предузму конкретне истражне радње. Из наведеног је видљива диференцијација криминалистичких радњи и мјера на основу субјекта који има овлашћење за њихово предузимање.

Код оперативно-тактичких мјера и радњи то је у надлежности полиције, док је код истражних радњи то надлежност тужиоца. У овом контексту треба додати да овлашћење за предузимање одређених истражних радњи, без налога тужиоца, има и полиција, уз претходно испуњавање одређених услова, али је ово овлашћење полицији постављено изузетно рестриктивно.

Исто тако, законом је омогућено извођење доказа и од стране суда предузимањем одређених истражних радњи, услед чега би се могло рећи да и суд, у одређеним случајевима, има надлежност за предузимање истражних радњи. Међутим, наведена надлежност за предузимање истражних радњи, мимо налога и знања тужиоца, изузетно је ријетка и представља изузетак и у закону, а поготово у пракси.

Треба навести да се оперативно-тактичке радње и мјере предузимају и у склопу криминалистичке контроле и у склопу криминалистичке обраде, као организованих облика криминалистичке дјелатности, док се истражне радње предузимају искључиво у оквиру криминалистичке обраде. У криминалистичкој обради предузимају се не само опште оперативно-тактичке мјере и радње, већ и радње доказивања, с тим што се опште предузимају, по правилу, на почетку и током криминалистичке обраде, а радње доказивања, по правилу, на крају, кад затреба обраду финализирати на вриједност доказа, или пак у покренутом кривичном поступку (Симоновић, Матијевић, 2007: 146). Из наведеног бисмо могли перципирати и закључак да се оперативно-тактичке радње и мјере везују за хеуристичку криминалистику, док се истражне радње перципирају за силогистичку криминалистику. Условно посматрано, хеуристичка криминалистика обухвата активности полиције по криминалитету до основа сумње да је извршено кривично дјело или у погледу лица као извршиоца кривичног дјела. Следствено наведеном, ово поступање најчешће подразумијева примјену оперативно-тактичких радњи и мјера и одређених полицијских овлашћења која се садржински поклапају с оперативно-тактичким радњама и мјерама или мјерама процесне принуде (иако формално не потпадају под те мјере). Насупрот хеуристичкој криминалистици или као наставак активности предузетих у оквиру садржаја хеуристичке криминалистике, појављује се силогистичка криминалистика. Наиме, силогистичка криминалистика обухвата садржај релевантних субјеката кривичног поступка (не само полиције), примарно органа кривичног гоњења у циљу прикупљања доказа у погледу постојања и конкретизације кривичног дјела, као и у погледу доказивања кривице осумњиченог извршиоца кривичног дјела. Силогистичка криминалистика се назива још и доказном криминалистиком, криминалистиком кривичног поступка и криминалистиком процесних (истражних) радњи, а с обзиром на њену улогу, значај и релевантне субјекте кривичног поступка, можда је

најбоље назвати је кривичнопроцесном криминалистиком. Међутим, ову подијељеност не би требало посматрати кроз фазе кривичног поступка, јер је разумљиво да се у току истраге (неријетко и након истраге) предузимају истражне радње, али исто тако полиција током истраге предузима и оперативно-тактичке радње и мјере (Миладиновић, 2014б: 327).

Код оперативно-тактичких радњи и мјера, након њиховог предузимања најчешће није потребно сачињавати акт о примјени, садржају примјене или резултатима примјене ових мјера, а и уколико се сачињава, акт није формализован, нити кривичнопроцесног карактера (службена забиљешка, информација, интерни извјештај, анализа, аналитички извјештај...). С друге стране, након предузимања истражних радњи, обавезно је сачињавање одговарајућих аката (најчешће, записника или потврде), и то на начин (форма и садржина) како је прописано законом.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Диференцијација оперативно-тактичких радњи и мјера и истражних радњи је битна с обзиром на доказну снагу и процесну валидност и употребљивост резултата једне и друге групације криминалистичких активности. Несумњиво је да и једна и друга групација имају оперативну вриједност, али је битно другачији случај када је у питању употребљивост резултата до којих се дошло примјеном једне и друге групације.

Резултат реализоване истражне радње, у виду формализованог одговарајућег акта, може да се користи као доказ на суду, што је посебно карактеристично за оне истражне радње које се, по природи, не могу поновити у истим условима или околностима, као што је случај са увиђајем. Другим ријечима, записници, потврде и други акти сачињени поводом реализоване истражне радње, у складу са ЗКП-ом, могу да се користе као доказ на суду. Такође, сви трагови и предмети до којих се дође примјеном истражних радњи могу да се користе као доказ на суду.

С друге стране, резултат реализоване оперативно-тактичке радње или мјере не може да се користи као доказ у току кривичног поступка. Наведено нема изузетка, чак ни у случајевима (који у пракси нису ријетки) када одређена информација, траг или предмет до којег се дође примјеном оперативно-тактичких радњи и мјера у гносеолошком (спознајном), логичком, криминалистичком смислу и јесте доказ, међутим, да би таква информација, траг или предмет имали снагу доказа у кривичнопроцесном смислу и да би се могли користити као доказ у кривичном поступку, они се морају "обући у процесно рухо", и то управо примјеном одговарајуће

истражне радње. Другим ријечима, оперативно-тактичким радњама и мјерама се долази до одређених криминалистичких информација које (могу да) представљају доказ у логичком, спознајном смислу, међутим, да би се као такви могли користити као доказ у кривичном поступку, морају се истражним радњама прикупити, фиксирати, изузети, обезбиједити и у току главног претреса извести како би се на њима могла заснивати судска одлука.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић, М., Бошковић, А., (2007). *Криминалистика*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Бошковић, М., Матијевић, М., (2007). *Криминалистика оператива*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Водинелић, В., (1985). *Криминалистика – откривање и доказивање*. Скопље: Факултет за безбједност и друштвену самозаштиту.
- Водинелић, В., (1996). *Криминалистика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Иветић, С., Миладиновић, А. (2013). *Јавна безбједност*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Кесић, Т., (2014). *Међународни стандарди поступања полиције у кривичним стварима*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Кривокапић, В., (1990). *Криминалистика – општи део*. Београд: Научна књига.
- Кривокапић, В. (2008). *Увод у криминалистику*. Београд: Народно дело.
- Кривокапић, В.; Жарковић, М.; Симоновић, Б. (2003). *Криминалистика тактика*. Београд: Виша школа унутрашњих послова.
- Максимовић, Р., Бошковић, М., Тодорић, У., (1998). *Методе физике, хемије и физичке хемије у криминалистици*, Београд: Полицијска академија.
- Матијевић, М., Митровић, Д., (2011). *Криминалистика оператива*. Бања Лука: Интернационална асоцијација криминалиста.
- Миладиновић, А., (2014). Размјена теоријских знања и практичних искустава везаних за рад по моделу тужилачке истраге и концепту адверзарног кривичног поступка. Александар Р. Ивановић (ур.). *Активности полиције према Закону о кривичном поступку Републике Српске*. Интернационални универзитет у Новом Пазару и Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, 172–194.
- Миладиновић, А. (2014). Силогистичка криминалистика. *Безбједност – Полиција – Грађани*, 3–4/14, 327–343.
- Модли, Д.; Шуперина, М.; Корајлић, Н. (2008). *Рјечник криминалистике*. Загреб: Струковна удруга криминалиста.

- Симовић, М., Симовић, В., (2011). *Кривично процесно право*. Бања Лука: Интернационална асоцијација криминалиста.
- Симоновић, Б., Матијевић, М. (2007). *Криминалистика тактика*. Бања Лука: Интернационална асоцијација криминалиста.
- Шкулић, М., (2009). *Кривично процесно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Шикман, М., (2012). Криминалистичко-кривично процесне карактеристике истраге према Закону о кривичном поступку у протеклој деценији. Миле Матијевић (ур.). *Нека искуства полиције у истрази – Осврт на актуелно кривичнопроцесно законодавство у Републици Српској*. Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, 66–81.

DIFFERENTIATION OF CRIMINALISTICS ACTIONS AND MEASURES

Aleksandar Miladinovic*

Abstract: Differentiation of criminalistics measures and actions in criminalistics, especially in criminal proceedings literature is not satisfactory, which certainly has some practical implications. Practical problems mentioned most frequently made concrete in the perception of criminalistics information, which had been applying certain operational-tactical measures and actions, as evidence information or evidence in formal, criminal procedural terms, although he has not provided investigative activities. The aforementioned lack of theoretical elaboration of problems, you should add the terminology and present lack of uniformity of criminalistics measures and actions, which adds more confusion to the current criminal law. Due to the above, the paper seeks to differentiate criminalistics measures and actions to the traditional division of operational-tactical actions and measures and investigative actions, stating the specific differentiating characteristics.

Keywords: criminalistics measures and actions, operational and tactical actions and measures, investigative actions, evidence, evidentiary information.

* Police College, University of Banja Luka; email: aaleksandarbl@yahoo.com.